

Marius Jucan, Singuratatea salvata. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernitatii americane

Editura Fundatiei pentru Studii Europene, Cluj Napoca, 2001

Singuratatea salvata nu este doar o lucrare de bibliografie universitara. Subtitlul cu rezonanta academica a îndepartat, probabil, multi potentiali cititori, unii, prea tineri si prea sastisiti de bibliografii, altii prea ocupati si prea plictisiti ca sa ia un subiect de la zero. Adevarul este ca aceasta carte pretinde atentie, pentru ca autorul da impresia pe fiecare pagina ca spune ceva decisiv. Scriitura e densa, chiar si în lipsa atît de obisnuitelor astazi "draperii" de note, care au fost reduse la strictul necesar (poate chiar prea mult, lucrarii lipsindu-i bibliografia de la final).

Dar ce este aceasta carte si de ce ar trebui citita? Putem spune, într-o prima aproximare, ca, tematic, *Singuratatea salvata* este o reflectie asupra modernitatii printr-o revalorizare a unei perspective apartinînd istoriei mentalitatilor aplicata operei lui Thoreau. Dar gîndirea asupra modernitatii e aproape firesc asociata discursului filosofic (daca nu dam acestei sintagme sensul cel mai tare). În ce cheie ar trebui citita lucrarea? Teza noastra este ca ea solicita o lectura filosofica – iar audierea conferintei Prof. Adrian Paul Iliescu gazduita de SCIRI (Individualismul modern ca mitologie justificativa) nu a facut decît sa confirme faptul ca solitudinea, singuratatea, sunt concepte care ar trebui sa precupe mai mult pe cei implicati în studierea modernitatii de pe versantul filosofiei.

Care e relatia dintre singuratate si individualism, în cadrul modernitatii? Este individualismul marele construct ideologic al modernitatii, în timp ce sentimentul singuratatii e doar raspunsul omului modernitatii mai mult sau mai putin recente la excesele acesteia, un fel de efect secundar al amfetaminei numita progres? Ori poate ca lucrurile ar sta altfel, cum sugereaza Adrian Paul Iliescu, si prima descoperire ar fi singuratatea, careia doctrina individualista vine doar sa-i dea un sens pozitiv? Este modernitatea o era a individului, sau una a singuratatii? Nu poate sa ne scape, desigur, diferenta de perspectiva a celor doua pozitii: cea dintîi pleaca de la cunoscutele lecturi filosofice ale modernitatii, si privilegiaza un anume set de termeni (ego cartezian, subiect, individ, centralitatea subiectului, rationalism etc.), în vreme ce a doua

Lorin Ghiman

Faculty of History and Philosophy, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania

KEY WORDS:

solitude, modernity, philosophy, facticity, American society

prefera sa porneasca de la notiuni ca sistem simbolic, ideologie, spatiu public – spatiu privat, secularizare, progres, pragmatism, alienare, adica de la o perspectiva care ar tine mai degraba de antropologie, de istoria mentalitatilor, de studiul constructelor culturale, ideologice sau imaginale. Dar daca aceasta a doua perspectiva nu a ezitat sa foloseasca rezultatele investigatiei istorico-filosofice, recuperarea conceptuala a singuratatii (si ma refer aici la o recuperare explicita) în reflectia filosofica lasa de dorit înca. Singuratatea e relativul intramodern al melancoliei renascentiste. Iata ca miza acestei carti, sau, cel putin, a interpretarii noastre, se arata a fi foarte serioasa. *Singuratatea salvata* construieste un sistem conceptual doar aparent paralel celui filosofic. "Singuratatea" si conceptele pe care le antreneaza ocupa interstitiile grilei filosofice de gîndire a subiectului, si o deformeaza. Marius Jucan reuseste sa construiasca un dialog cu niste absente textuale, care devine subtextul mereu în miscare al studiului sau – si asta cu o acribie si o coerenta terminologica mai putin întîlnite în ceea ce se cheama la noi îndeobste critica literara, alt motiv de a cere cititorului sa reconstituie filosofic aceasta carte. Prin aceasta reuseste mai mult decît sa reconfirme actualitatea operei lui Thoreau. Continuînd acest fir, credem ca se poate, în cele din urma ajunge în preajma unei gîndiri solide (ma refer aici mai ales la "priza" la realitatea factica) asupra modalitatilor de recuperare a resurselor ego-ului modern, în calitatea sa de subiect.

S-ar cuveni cîteva exemple. Sa constatam mai întîi, alaturi de M. Jucan, ca singuratatea lui Thoreau nu este una autarhica, nu e o forma de solipsism – si prin asta nici discursul despre aceasta nu poate sa fie astfel. Fenomenologia singuratatii - caci asta ne pare a fi solutia discursiva a lui M. Jucan - descopera cuplarea acestui concept cu altele, generînd noi concepte care jaloneaza, pe masura ce textul înainteaza, explicitarea/ hermeneutica operei scriitorului american si a perspectivei acestuia în contextul problematic al modernitatii.

Întrucît e vorba de o singuratate în natura, aceasta singuratate, astfel relationata, permite accesul la individul complet, deschis atît salbaticiei si acceptînd cruzimea scenelor fantasmatice (p. 26), cît si propensiunii spre spiritualizare. Aceasta asceza moderna pare o "reductie la viata", daca ni se permite aceasta licenta fenomenologica. Singuratatea, ca traire, presupune resemnificarea locuirii, deschizîndu-se tematica imaginarului gradinii, pe magistrala conceptuale trare – locuire – aflare de sine –realizare de sine – crestere spirituala - constiinta. Ca o paranteza, merita mentionata posibila paralela cu tematizarea levinasiana a locuirii, caci spatiul acestei recenzii nu ne îngaduie sa staruim asupra acestui aspect, ca si asupra multor altele. Ar fi de un cert interes investigarea în continuare a caracterului dual, real si imaginar, al locuirii (p. 59).

O alta deschidere de mare importanta în economia textului o reprezinta tematizarea experientei. Singuratatea în natura înseamna o constituire singulara a naturii si a individului deopotriva, la care contribuie inventia în actul reprezentarii, sentimentul naturii si, cel

mai interesant, capitalul reprezentat de dorinta (pp. 101 sqq). Irepetabilitatea, unicitatea punctuala a experientelor trasaturi care le face desirabile, reprezinta sursa dorintei. Acumularea/investigarea acestui capital de viziuni ale lui "a fi" (în contrapozitie cu modul lui "a avea", exacerbat de societatea deturnata de la rosturile sale de ideologia progresului), ale lui "a fi cumva", deci, este sursa retoricii eliberarii lui Thoreau, si, la mîna a doua, dar mult mai important poate, punctul de plecare pentru explorarea dualitatii tacere – discurs, vizavi de opera literara, de problemele comunicabilitatii, despre semnificatiile simbolice ale tacerii în literatura. Pentru Thoreau, ne spune autorul, dubletului societate - vorbire i se opune tacerea naturii, ramînînd ca acesta tacere sa suscite cautarea unui alfabet simbolic. Aici Jucan se apropie de o fenomenologie a scriiturii, realizata odata cu o hermeneutica secunda a operei lui Thoreau, daca prin aceasta din urma sintagma acceptati sa întelegeti demersul de apropiere de ratiunea productiva care sta în spatele creatiei: "cum a ajuns sa faca asta?". Dar ce se întîmpla cînd tacerea, ca indicare a unei absente, este a artefactului? Mai este vorba de un artefact? Dar daca aceasta tacere nu e simbolica, ci "efectiva"? (v. analizele lui M. de Certeau asupra picturii lui Bosch, sau romanele închise oricarei semnificari exterioare ale lui Quignard). Iata numai una din problemele asupra careia textul deschide, va trebui sa concedeti, destul de departe de modestia cercetarii pe care o lasa sa se înteleaga titlul.

Capitolele III – V, în care se insista cu precadere asupra temei experientei, ofera o reluare în cheie proprie, însa cu un vocabular extrem de robust si relevant filosofic, a cîtorva "cuceriri" ale filosofiei secolului trecut, legate de problema facticitatii: eficienta, autenticitate, originaritate, heideggerianul *Jeweiligkeit*, locuirea levinasiana, *Lebenswelt*-ul husserlian, hermeneutica facticitatii si probabil altele, pe care nu le-am sesizat.

Cititorul atent va putea observa singur complexitatea temei singuratatii, tratata în aceasta lucrare cu o pasiune analitica ce depaseste încercarile noastre de simplificare si rezumare.

Revenind la întrebarea privind relatia dintre individ si singuratate, sa punctam concluziile profesorului clujean cu privire la aceasta. Experienta singuratatii în natura modifica "relatiile de putere" curente modernitatii dintre om si natura: Thoreau nu vede în eroul sau un "domn al existentului", iar capacitatile sale creatoare nu releva de acel Trieb faustic atît de prezent în constituirea individului romantic european. Simplu, virtutile singuratatii sunt terapeutice, ea fiind modalitatea de regenerare, restaurare a sinelui, ca punct de ridicare tocmai a acestui sine, ca "devenire la sine". Cu alte cuvinte, nu o tema romantica, ci un principiu de constructie. Singuratatea e una experimentala, fara însa a bagateliza acest termen, iar punctul ei de întoarcere este, la urma, tot societatea. Este în opera lui Thoreau paradoxul societatii americane, dominata de un individualism exacerbat care însa coexista cu un spirit comunitar foarte solid.

Am putea spune ca aceasta deloc de subestimat încercare asupra operei lui Thoreau nu este *din* perpectiva modernitatii americane, ci *da* o perspectiva asupra acesteia.

Lectura acestei carti solicita multa atentie, dar ea este cu prisosinta rasplatita. Apropiati-va de ea cu un *check-list* al problemelor cele mai importante ale reflectiei asupra modernitatii, si, la capat, nu veti fi surprinsi sa o gasiti bifata la toate punctele. Cititorul va fi cîstigat, în acelasi timp, si ca cititor interesat al lui Thoreau. *Singuratatea salavata* releva de o posibila salvare a individului, poate prin normalitatea lui nenormativa (p. 119).

Lorin Ghiman

Romanian Journal of Society and Politics. Security in Romania / Security for Romania
Volume 2, Number 2, October 2002

Aparut cu putin înainte de summit-ul de la Praga, acest numar al RJSP - revista ale carei nivel academic, utilitate si interes public al ariei tematice sunt deja cunoscute cititorilor JSRI – a suferit, cum era poate firesc, si dupa cum se indica si în *Editorial Statement*, o usoara modificare a temei, care se concentreaza pe relatia României, si, în general, a tarilor din centrul si estul Europei, cu NATO. Este privilegiata astfel prima parte a subtitlului tematic: securitatea pentru România. Voi încerca sa ma concentrez asupra acelor aspecte care demonstreaza cel mai clar utilitatea si actualitatea acestor materiale, care nu au fost concepute, cum ar putea sustine unii sceptici, doar pentru a face publicitate "cauzei românesti", în proximitatea reuniunii Aliantei Nord-Atlantice din noiembrie 2002.

Aceasta recenzie va încerca sa invedereze, pe lînga necesitatea stringenta a existentei unor opinii si a unor expertize competente, neutre (i.e. din afara puterii, fie ea militara sau civila) în problemele reformei sectorului

KEY WORDS:

politics, security, NATO, America, Romania